

УДК (094.58)343.21(477)

Т.І. НІКІФОРОВА, канд. юрид. наук,
Хмельницький університет управління та права

ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ДЕЯКИХ ОБСТАВИН, ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ ПОКАРАННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч.1 СТ.66 КК УКРАЇНИ

Ключові слова: обставини, які пом'якшують покарання, з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину

З'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, поруч із такими обставинами як добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди - це обставини, що пом'якшують покарання, закріплені у кримінальному законі, які характеризують посткримінальну поведінку особи, що вчинила злочин, тобто поведінку після вчинення злочину. Така поведінка є позитивною, суспільно корисною, свідчить про усвідомлення винним протиправності вчиненого ним діяння, а тому знижує ступінь суспільної небезпечності особи винного. Держава, стимулюючи таку поведінку особи, закріплює в кримінальному законі заохочувальні норми.

Дослідження питань, пов'язаних із обставинами, які пом'якшують покарання, досить широко здійснювалося у науці кримінального права. Такі дослідження проводили у своїх роботах М.М. Бабаєв, Г.С. Гаверов, М.К. Горя, Л.О. Долиненко, А.Т. Іванова, І.І. Карпець, Л.Л. Кругліков, Н.Ф. Кузнецова, В.Т. Маляренко, В.С. Мінська, Л.О. Прохоров, О.Д. Соловійов, В.І. Ткаченко, К.М. Флоря, Г.І. Чечель та інші. Вони встановили ряд ознак таких обставин як з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, проте цим не було знято проблемні питання, які виникали на практиці у зв'язку із розумінням змісту зазначених

обставин та не доведено самостійності кожної з обставин.

Метою роботи є розкриття змісту та правового значення таких обставин, що пом'якшують покарання як з'явлення із зізнанням, щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину, висвітлення основних проблемних питань, пов'язаних із розумінням змісту та врахуванням судом цих обставин при призначенні покарання, здійснення їх аналізу.

У статті вперше поставлено проблематику самостійного застосування на практиці таких обставин, що пом'якшують покарання як з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, визначено поняття зазначених обставин із врахуванням усіх конструктивних ознак, доведено самостійність кожної обставини, досліджено вплив вказаних обставин на призначення покарання.

Сукупність таких обставин, як щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди при вчиненні вперше злочину невеликої тяжкості утворює, передбачену ст.45 КК України, підставу звільнення особи від кримінальної відповідальності - дійове каяття. Дійове каяття являє собою сукупність психічних властивостей суб'єкта, пов'язаних з негативним відношенням особи до вчинених ним дій, що проявилось у щирому каятті та активних діях суб'єкта, які об'єктивно підтверджують каяття - активному сприянні розкриттю злочину, добровільному відшкодуванні завданих збитків або усуненні заподіяної шкоди.

В п.1 ч.1 ст.66 КК України встановлено три самостійні обставини, які пом'якшують покарання - з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину. Врахування кожної з них при призначенні покарання, за наявності їх у справі, є обов'язковим для суду, незалежно від тяжкості вчиненого злочину та повторності його вчинення. Вказані форми посткримінальної поведінки особи свідчать про те, що в особи винного відбулися суттєві позитивні зміни

соціальних орієнтацій, які знижують ступінь її соціальної небезпечності. Визнання даних обставин такими, що пом'якшують покарання, стимулює осіб, які вчинили злочин, до критичної переоцінки своєї діяльності. Обставини, що розглядаються, не лише свідчать про позитивну перебудову свідомості особи, але й допомагають своєчасно розкрити злочин та не допустити подальшу можливість вчиняти злочини, а тому мають велике кримінально-правове значення.

З'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину - це три самостійні обставини, які пом'якшують покарання, що тісно пов'язані між собою. Досить часто ці три форми діяльного каяття поєднуються: особа, яка з'являється із зізнанням, як правило, щиро розкаюється у вчиненому злочині та сприяє правоохоронним органам у розкритті злочину. Однак, якщо з'явлення із зізнанням може мати місце лише до набуття особою статусу підозрюваного або обвинуваченого, то щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину можливе й на інших стадіях кримінального процесу. Крім того, з'явлення із зізнанням може бути викликане не щирим каяттям особи, а іншими мотивами, наприклад, коли особа вважає свою злочинну поведінку єдино правильною та можливою у ситуації, яка склалася на момент вчинення злочину. Особа, яка з'являється із зізнанням, також може відмовитися від надання допомоги у розкритті вчиненого нею злочину, але це не може зменшити правове значення з'явлення із зізнанням, оскільки сам факт добровільної передачі себе правоохоронним органам свідчить про зменшення ступеню суспільної небезпечності особи.

Щире каяття, як правило, завжди поєднане із активним сприянням розкриттю злочину, яке виступає формою зовнішнього прояву каяття. Однак, активне сприяння розкриттю злочину може мати місце не поєднуючись з щирим каяттям особи. Наприклад, особа бере участь у розкритті обставин вчиненого злочинного діяння у відповідь на

роз'яснення їй правового значення таких дій.

Близькість обставин, що розглядаються, часто призводить до того, що в науковій літературі, а також у судовій практиці відбувається їх змішування. Так, деякі науковці вважають, що з'явлення із зізнанням буде мати кримінально-правове значення обставини, яка пом'якшує покарання лише у випадку, коли особа, яка з'явилася із зізнанням, щиро розкалася та засуджує свою поведінку. Так само лише із щирим каяттям пов'язується активне сприяння особи правоохоронним органам у розкритті злочину [1, с.246; 2, с.27]. Окремі суди не вбачають у справі самостійної обставини, яка пом'якшує покарання «активне сприяння розкриттю злочину», вони вважають, що достатнім є вказівка у вироку на факт щирого каяття, яке включає сприяння розкриттю злочину. В інших випадках суди, встановивши у справі факт з'явлення із зізнанням, вказують у вироку також на щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину, хоча їх наявність не підтверджується матеріалами справи, сприймаючи, передбачені в п.1 ч.1 ст.66 КК України, обставини, які пом'якшують покарання, як єдину обставину [3, с.10].

Кожна із обставин, що розглядаються, має самостійне кримінально-правове значення, і, навіть, якщо вони поєднуються у певній справі, суд повинен визнавати наявність не однієї, а трьох обставин, які пом'якшують покарання, що значно впливає на ступінь пом'якшення призначеного покарання.

Щире каяття - це обставина, яка відображає психічний стан особи, яка вчинила злочин. Каяття передбачає глибокі внутрішні переживання особою того, що сталося, моральне засудження своєї злочинної поведінки, усвідомлення вини, почуття сорому, докорів сумління. Тобто, щире каяття - це, в першу чергу, морально-психологічне явище, яке проявляється у самозасудженні особою вчиненого ним злочину, його наслідків, прагненні усунути нанесену шкоду та рішенні особи не вчиняти більше злочинів. Такий психічний стан особи може свідчити про по-

зитивну перебудову свідомості особи та втрату або зниження ступеню її суспільної небезпечності, про реальну можливість вправлення цієї особи.

Виходячи із змісту терміну «щире каяття», для визнання наявності у справі даної обставини, яка пом'якшує покарання, суду необхідно встановити щирість висловлювань особи про те, що вона шкодує про вчинене, засуджує свою поведінку та бажає виправитися. Для цього щире каяття, як внутрішнє переживання особи, повинно віднайти свій зовнішній прояв. Робити висновок про особу потрібно за її вчинками.

Основною формою прояву щирого каяття є повне визнання особою своєї вини та правдива розповідь про всі відомі їй обставини вчиненого злочину. Якщо особа приховує суттєві обставини вчиненого злочину, що значно ускладнює розкриття злочину, визнає свою вину лише частково для того, щоб уникнути справедливого покарання, її каяття не можна визнати щирим, справжнім.

Про щирість каяття особи свідчить її поведінка після вчинення злочину. Якщо особа сприяє розкриттю вчиненого нею злочину (викриває співучасників, видає знаряддя та засоби вчинення злочину, видає або допомагає у розшуку майна здобутого злочинним шляхом, надає інші докази тощо), добровільно відшкодовує завдані збитки або усуває завдану шкоду, такі дії об'єктивно підтверджують щире каяття особи. Однак, досить часто злочинці після вчинення злочину вчиняють дії, спрямовані на приховування слідів злочину, розуміючи тяжкість можливих наслідків, зокрема приховування майна, здобутого злочинним шляхом, співучасників злочину, залякування потерпілих або їхніх рідних, щоб вони не викрили злочинців. Однак, коли всі розрахунки себе не виправдали, слідством встановлено всі обставини вчиненого злочину, і особа розуміє, що їй не уникнути викриття та покарання, вона використовує останній завчасно обміркований засіб - «щире каяття», яке розраховане на пом'якшення покарання [4, с.79].

Для того, щоб встановити щирість каяття особи, необхідно виявити його причини та мотиви. Каяття може бути викликане такими почуттями, як сором, докори сумління, усвідомлення відповідальності за вчинене, жалість до потерпілого, повага до норм моралі та права, позитивним впливом з боку близьких, небажанням втратити відносини та зв'язки з трудовим колективом, повагу друзів та рідних та острахом залишитися в подальшому у самотності. Каяття особи може бути викликане також страхом перед покаранням, постійним очікуванням бути викритим.

Винні особи в окремих випадках можуть симулювати щире каяття. Насправді вони не засуджують свою протизаконну поведінку, а лише намагаються уникнути справедливого покарання. При цьому суди враховують таке «щире каяття» лише на основі голослівної заяви підсудного, який об'єктивно нічим не підтвердив свого шкодування про вчинене. Так, у вирокі Франківського районного суду м. Львова, яким П. було засуджено за ч.2 ст.186 КК України до чотирьох років позбавлення волі, вказано, що П. щиро розкаюється у вчиненому злочині, що суд визнає обставиною, яка пом'якшує покарання. Однак, як видно із матеріалів справи, П. заявив про щире каяття у вчиненому лише в останньому слові підсудного. На досудовому слідстві та в судовому засіданні П. не визнавав повністю своєї вини, відмовлявся давати покази та брати участь у проведенні інших слідчих дій [5]. Така поведінка особи не лише не підтверджує висловленого ним щирого каяття, але й свідчить про його імітацію. В радянській кримінально-правовій літературі навіть висловлювались думки про те, що щире каяття не повинно визнаватися обставиною, яка пом'якшує покарання, «поскольку в надежде на обязательное смягчение наказания рецидивисту ничего не стоит раскаяться в содеянном в любой форме» [6, с.52]. Однак, щире каяття, коли воно є справжнім, свідчить про позитивні перебудови у свідомості особи та значно зменшує ступінь її суспільної небезпечності, а тому не можна відмовлятися від

нього, як від обставини, яка пом'якшує покарання. Факти неправдивого, несправжнього щирого каяття повинні викриватися органами слідства та судом. Тому, дуже важливим є встановлення причин та мотивів щирого каяття, вивчення посткримінальної поведінки особи винного, яка може об'єктивно підтвердити щирість каяття особи. Встановлення фактів, що свідчать про щире каяття особи, повинно бути зафіксоване в протоколах допитів та проведенні інших слідчих дій, в обвинувальному висновку і, головне, в мотивувальній частині вироку суду, коли суд при призначенні покарання посилається на щире каяття як на обставину, яка пом'якшує покарання.

Щире каяття особи можливе на будь-якій стадії кримінального процесу, як до порушення проти неї кримінальної справи (наприклад, при з'явленні із зізнанням), так і після її порушення, на досудовому слідстві або під час розгляду справи у суді. Для визнання щирого каяття обставиною, яка пом'якшує покарання, не має значення, на якій стадії воно відбулося, головне встановити фактори, які б свідчили про справжність, щирість каяття. Однак, якщо каяття має місце на стадії судового розгляду кримінальної справи, встановити фактори, які б об'єктивно підтверджували його щирість значно важче, ніж при з'явленні із зізнанням чи на досудовому слідстві. Стадія кримінального процесу, на якій має місце щире каяття, має значення для визначення ступеню впливу даної обставини на міру призначеного покарання. Чим раніше особа усвідомить суспільну небезпечність та протизаконність своєї поведінки, чим раніше у її свідомості відбудуться позитивні зміни, тим менший ступінь її суспільної небезпечності та більша імовірність її виправлення. Крім того, щире каяття особи на ранніх стадіях кримінального процесу сприяє розкриттю злочину.

Таким чином, можна зробити висновок, що *щире каяття* - це певний психічний стан особи винного, коли він засуджує свою поведінку, прагне усунути заподіяну шкоду та

приймає рішення більше не вчиняти злочинів, що об'єктивно підтверджується визнанням особою своєї вини, розкриттям всіх обставин справи, вчиненням дій, спрямованих на сприяння розкриттю злочину або відшкодуванню заданих збитків чи усуненню заподіяної шкоди.

Щире каяття є однією з найпоширеніших обставин, які пом'якшують покарання. Воно зустрічалось у 70 % вивчених нами справ, включаючи 59 % справ по злочинам проти власності, 36,3 % справ по злочинам проти особи, 80 % - по злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, 54,5 % у справах про хуліганство. Однак, інколи суди, вказуючи на щире каяття як на обставину, яка пом'якшує покарання у мотивувальній частині вироку, фактично не враховують його при призначенні покарання. Так, Франківським районним судом м. Львова С. було засуджено за ч.1 ст.185 КК України до трьох років позбавлення волі. Як обставини, які пом'якшують покарання, у вироку названо щире каяття особи і сприяння у розкритті злочину. Однак, оскільки суд призначив максимальне покарання, передбачене в санкції ч.1 ст.185 КК України, то вказані у вироку обставини при призначенні покарання ним враховано не було [7].

З'явлення із зізнанням - це добровільне, безпосереднє звернення особи, яка вчинила злочин, до правоохоронних органів або суду з правдивим повідомленням про вчинений або підготовлюваний нею (самою або у групі) злочин із наміром передати себе в руки правосуддя.

Виходячи з етимології терміну «з'явлення із зізнанням», воно передбачає правдиву та повну розповідь особи про всі обставини вчиненого нею злочину, тобто зізнання особи у вчиненні злочину. Якщо особа, маючи намір уникнути справедливого покарання, повідомляє про вчинення нею менш тяжкого злочину, або приховує необхідні для повного розкриття злочину обставини його вчинення, або укриває співучасників злочину, її дії слід розглядати як ухилення від кримінальної

відповідальності, а відповідне «з'явлення із зізнанням» не можна враховувати як обставину, яка пом'якшує покарання.

Добровільність, як обов'язкова ознака з'явлення із зізнанням означає, що особа, яка з'явилась із зізнанням, усвідомлювала можливість уникнути кримінальної відповідальності, ухилитися від слідства та суду, однак із наявних у неї варіантів поведінки, вона вирішила здатися органам правосуддя. При цьому позитивний вплив на особу з боку близьких, рідних, друзів, переконання з їхнього боку з'явитися із зізнанням не впливає на добровільність з'явлення. Якщо особа мала свободу вибору - викрити себе чи ні, і вона обирає перший варіант, то має місце з'явлення із зізнанням. Головне встановити, що це є власне рішення винного. Якщо ж особа з'являється із зізнанням під впливом психічного або фізичного насилля, погроз або протизаконних методів ведення дізнання та слідства, то таке «з'явлення із зізнанням» є вимушеним. Відсутність добровільності, як обов'язкової ознаки з'явлення із зізнанням, свідчить і про відсутність відповідної обставини, яка пом'якшує покарання.

У науковій літературі ведуться дискусії про те, чи має місце з'явлення із зізнанням, коли органам слідства вже відомо про факт вчиненого злочину, або, навіть, встановлено особу, яка його вчинила, однак вона ще не перебуває у розпорядженні правосуддя. На думку Л.Л. Круглікова, з'явлення із зізнанням буде мати місце і в тому випадку, коли органам слідства відомо про факт вчиненого злочину, і коли ними встановлено особу, яка його вчинила, і, навіть, якщо відомо місце знаходження цієї особи, але її ще не затримано як підозрюваного [3, с.10]. О.О. Мясніков та М.Т. Гараєв наявність з'явлення із зізнанням пов'язують із припущенням особою, яка вчинила злочин, того, що факт вчинення ним злочину не відомий правоохоронним органам, не залежно від об'єму інформації, якою в дійсності володіють такі органи, що співвідноситься з принципом суб'єктивного ставлення у вину [8, с.67; 9, с.104]. С.П. Ще-

рба стверджує, що з'явлення із зізнанням буде мати місце і в тому випадку, коли особа знає про своє викриття, укривається від слідства та суду, і, за наявності реальної можливості уникнути кримінальної відповідальності, передає себе в руки правосуддя, оскільки з'явлення із зізнанням - це добровільна передача себе правоохоронним органам за наявності можливості ухилитися від слідства та суду [10, с.19]. Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду Російської Федерації «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 11.06.1999 року, добровільну заяву або повідомлення особи про вчинене слід розглядати як з'явлення із зізнанням, якщо у кримінальній справі, яка порушена за фактом вчиненого злочину, не встановлено особу, яка його вчинила [11, с.3]. М.Н. Становський, В.І. Зубкова, стверджують, що не можна визнати обставиною, яка пом'якшує покарання, з'явлення із зізнанням в тих випадках, коли винний заявляє про вчинений ним злочин, знаючи про своє викриття [1, с.246; 12, с.227].

При встановленні наявності у справі з'явлення із зізнанням необхідно керуватися принципом суб'єктивного ставлення у вину, а тому у цій ситуації значення буде мати не реальний стан розкриття злочину, а інформація про нього, якою володіє особа, що з'являється із зізнанням. Але з'явлення із зізнанням - це викриття особою себе у вчиненні відповідного злочину, і виявлення факту вчинення злочину для встановлення даної обставини, яка пом'якшує покарання, значення не має. Тому не можна погодитися з думкою О.О. Мяснікова про те, що вирішальне значення для встановлення з'явлення із зізнанням має припущення особи про те, що правоохоронним органам невідомо про *факт вчинення злочину*. Не можна погодитися і з С.П. Щербою, що з'явлення із зізнанням буде мати місце і тоді, коли особа знає про своє викриття, оскільки з'явлення із зізнанням передбачає саме зізнання особи, викриття себе у вчиненні певного злочину. На нашу думку, для визнання з'явлення із зізнанням

обставиною, яка пом'якшує покарання, має значення припущення, усвідомлення особою того, що органам правосуддя не відомо, що це вона вчинила злочин, незалежно від того, якою інформацією вони реально володіють. Крім того, з'явленням із зізнанням визнається також повідомлення підозрюваного або обвинуваченого про вчинення ним інших злочинів, за які його не було затримано, не пред'явлено обвинувачення, або про інші епізоди злочину, про які не було відомо органам дізнання та досудового слідства.

Конкретний час з'явлення особи із зізнанням - до чи після порушення кримінальної справи за фактом вчиненого злочину чи проти особи - для встановлення даної обставини значення не має. Він має значення для встановлення ступеню впливу цієї обставини при призначенні покарання. З'явленням із зізнанням буде мати більше значення, якщо в результаті нього правоохоронним органам стало відомо про вчинення злочину, розкрито злочин та притягнуто до відповідальності всіх винних осіб.

Законом не встановлено, куди саме особа повинна звернутися із зізнанням, щоб його було визнано обставиною, яка пом'якшує покарання. Більшість авторів вважають, що це повинні бути правозастосовчі органи, тобто органи дізнання, досудового слідства, прокуратури, суд [12, с.229; 10, с.19; 13, с.61; 14, с.99]. Однак в літературі висловлюється також думка про те, що особа може звернутися і в інші державні органи, установи, організації чи до службових осіб або в громадські організації, усвідомлюючи, що цим самим особа передає себе в руки правосуддя, оскільки сам факт повідомлення особою про вчинений нею злочин є з'явленням із зізнанням [15, с.5; 1, с.245; 16, с.42]. На нашу думку, з'явленням із зізнанням може бути визнано обставиною, яка пом'якшує покарання, лише якщо особа звернулася до компетентних органів чи службових осіб, тобто тих, які наділені правом порушити кримінальну справу та притягнути особу до кримінальної відповідальності, а саме органи дізнання, досудо-

вого слідства, прокуратури та суду.

В ідеалі, з'явлення із зізнанням передбачає безпосередній прихід особи у відповідні компетентні органи із усною або письмовою заявою про вчинений або підготовлюваний нею злочин. Однак за певних об'єктивних обставин (наприклад, через хворобу, стихійне лихо або боячись помсти потерпілого чи його родичів, особа переховується від них) особа не має можливості особисто з'явитися у відповідні органи. Тому логічним та цілком виправданим є визнання у судовій практиці з'явленням із зізнанням заяву особи про вчинений або підготовлюваний нею злочин, зроблену через телеграф, телефон, факс і т.п., якщо при цьому особа повідомляє своє прізвище та всі необхідні дані про себе, які дозволяють викликати особу та отримати підтвердження її повідомлення. Але в будь-якому випадку, з'явленням із зізнанням являється собою безпосереднє особисте звернення особи, яка вчинила злочин, а не через родичів або знайомих. З'явленням із зізнанням буде мати місце і в тому випадку, коли особа через невеликий проміжок часу після вчинення злочину повертається на місце його вчинення і передає себе в руки правоохоронних органів, які прибули туди за викликом свідків. При цьому особа повинна точно знати, що працівники правоохоронних органів вже прибули на місце події, а також усвідомлювати реальну можливість ухилитися від слідства та суду [1, с.62].

Письмова заява повинна бути підписана особою, яка її подала, усне повідомлення - зафіксоване у протоколі, який підписується заявником, заява, передана засобом зв'язку, містити всі необхідні дані про особу-заявника. Процесуальне оформлення з'явленням із зізнанням полегшує встановлення судом наявності у справі даної обставини, яка пом'якшує покарання. Однак недотримання відповідної процесуальної форми не є підставою для невизнання з'явленням із зізнанням обставиною, яка пом'якшує покарання. Факт з'явленням із зізнанням може бути встановлено із інших матеріалів справи.

З'явлення із зізнанням не є поширеною обставиною, яка пом'якшує покарання. Серед загальної кількості вивчених нами справ (200) воно зустрічалось лише три рази.

Активне сприяння розкриттю злочину означає, що особа, яка вчинила злочин, своїми діями надає допомогу (сприяє) правоохоронним органам у розкритті злочину, тобто встановленні всіх обставин вчинення злочину, винних осіб, а також у виявленні причин та умов злочину.

Сприяння у розкритті злочину може виражатися у правдивому повідомленні органам слідства про всі обставини вчинення злочину, викритті співучасників, видачі або наданні допомоги у розшуку майна здобутого злочинним шляхом, видачі знарядь та засобів вчинення злочину, наданні інших доказів у справі. Зміст даної обставини, яка пом'якшує покарання, полягає у тому, що особа, яка вчинила злочин, надає органам слідства інформацію, яка раніше була їм не відома, нові докази у справі, що мали значення для встановлення істини по справі.

Обов'язковою ознакою сприяння розкриттю злочину закон встановлює його активність. Визначення поняття «активності» в законі не дано, тому це є оціночна категорія, яка визначається судом в кожному конкретному випадку. На думку Л.А. Доли ненко, «практически крайне трудно оценить какие действия являются активными, а какие таковыми не являются, так как для одного лица определенные действия следует расценивать как активные, применительно к другой ситуации и другому лицу эти же действия могут таковыми не признаваться» [17, с.57]. Н.К. Горя критеріями встановлення активності сприяння розкриттю злочину вважає достовірність тих даних, на які вказує винний та його конкретна допомога. Якщо за допомогою винного встановлено істину по справі, то слід вважати, що він активно сприяв розкриттю злочину [4, с.80]. А.В. Савків та С.П. Щерба активність сприяння у розкритті злочину вбачають у тому, що підозрюваний або обвинувачений повинні проявляти ініці-

ативу в проведенні оперативно-слідчих дій, спрямованих на розкриття злочину [10, с.19]. На нашу думку, якщо надана винною особою інформація та інші докази мали значення для встановлення істини по справі, то її дії слід вважати сприянням у розкритті злочину та враховуватися як обставина, яка пом'якшує покарання.

Активне сприяння у розкритті полегшує встановлення обставин справи, викриття винних осіб, дозволяє обходитися мінімумом засобів і тим самим більш ефективно вирішувати задачі кримінального правосуддя. Згідно КК України та КПК України винний не зобов'язаний доказувати свою невинуватість у вчиненні злочину, давати покази, викривати себе або сприяти розкриттю злочину. Тому особу не може бути примушено до вчинення дій, які сприяють розкриттю злочину. Її допомога повинна бути добровільною, а відповідна діяльність, спрямована на розкриття злочину, заохочуватися та визнаватися законодавством обставиною, яка пом'якшує покарання.

Серед загальної кількості вивчених нами справ активне сприяння розкриттю злочину зустрічалось лише у 7,7 % справ, із них 5,5 % - справи по злочинам проти власності і по 0,9 % - у справах у сфері незаконного обігу наркотиків та у справах по злочинах проти особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубкова В. И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика : монография / В. И. Зубкова. - М. : Норма, 2002. - 304 с.
2. Советское уголовное право : часть общая. В 18-ти вып. - Вып. 12. - М. : Госюриздат, 1961. - 71 с.
3. Кругликов Л. Л. О некоторых обстоятельствах, признаваемых при назначении наказания смягчающими / Л. Л. Кругликов // Советская юстиция. - 1984. - № 5. - С. 10-11.
4. Горя Н. К. Назначение наказания по делам о насильственных преступлениях / Н. К. Горя. - Кишинев : Штиница, 1991. - 156 с.

5. Архів Франківського районного суду м. Львова за 2002 рік : справа № 1-101/02.
6. Воробьев Г. К. К вопросу о значении сознания обвиняемого / Г. К. Воробьев // Советская юстиция. - 1953. - № 3. - С. 52.
7. Архів Франківського районного суду м. Львова за 2002 рік : справа № 1-120/02.
8. Мясников О. А. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в теории, законодательстве и судебной практике / О. А. Мясников. - М. : Юрлитинформ, 2002. - 235 с.
9. Гараев М. Т. Смягчение наказания при его назначении по российскому уголовному праву: дисс. ... канд. юрид. наук. -Казань, 2002. - 207 с.
10. Щерба С. П. Деятельное раскаяние в совершении преступления : практическое пособие / С. П. Щерба, А. В. Савин; под общ. ред. С. П. Щерба. - М. : Спарк, 1997. - 110 с.
11. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О практике назначения судами уголовного наказания» : от 11.06.1999 г. // Бюллетень Верховного Суда РФ. - 1999. - № 7.
12. Становский М. Н. Назначение наказания / М. Н. Становский. - СПб. : Юридический центр Пресс, 1999. - 480 с.
13. Мясников О. А. Индивидуализация наказания с учетом смягчающих обстоятельств / О. А. Мясников // Российская юстиция. - 2000. - № 9. - С. 61-62.
14. Сафронов А. Д. О понятии деятельного раскаяния / А. Д. Сафронов // Проблемы уголовного процесса и криминалистики. - М. : Изд-во МГУ, 1976. - С. 99-101.
15. Ростовский В. Явка с повинной как обстоятельство, смягчающее ответственность / В. Ростовский, А. Хамзаев // Советская юстиция. - 1975. - № 15. - С. 5.
16. Явка с повинной // Социалистическая законность. - 1975. - № 8. - С. 42-43.
17. Долиненко Л. А. Смягчающие ответственность обстоятельства по действующему уголовному законодательству и в судебной практике : учебное пособие / Л. А. Долиненко. - Иркутск : Изд-во Иркутск. ун-та, 1980. - 80 с.

Нікіфорова Т. І. Проблеми змісту деяких обставин, які пом'якшують покарання, передбачених ч.1 ст.66 КК України / Т. І. Нікіфорова // Форум права. - 2008. - № 3. - С. 380-387 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08ntisku.pdf>

Розкривається зміст та правове значення з'явлення із зізнанням, щирого каяття, активного сприяння розкриттю злочину як обставин, які пом'якшують покарання. Автором аналізується співвідношення цих обставин між собою, особливості їх врахування при призначенні покарання, а також судова практика врахування даних обставин.

Никифорова Т.И. Проблемы содержания некоторых обстоятельств, смягчающих наказание, закрепленных в ч.1 ст.66 КК Украины

Раскрывается содержание и правовое значение явки с повинной, чистосердечного раскаяния, активного способствования раскрытию преступления как смягчающих обстоятельств. Проанализировано соотношение этих обстоятельств между собой, особенности их учета при назначении наказания, а также судебная практика учета этих обстоятельств.

Nikiforova T.I. The Content's Problems of Attenuating Circumstance of Criminal Law of Ukraine

The content of surrender, sincere contrition, active facilitation to detecting a crime as attenuating circumstances have been considered by the author in the article. The correlation of these circumstances between each other, the peculiarities of their consideration whilst imposing a punishment as well as court practice to take these circumstances into account have been analyzed.